

Correctievoorschrift HAVO

2016

tijdvak 1

geschiedenis

Het correctievoorschrift bestaat uit:

- 1 Regels voor de beoordeling
- 2 Algemene regels
- 3 Vakspecifieke regels
- 4 Beoordelingsmodel
- 5 Inzenden scores
- 6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit VO.

Voorts heeft het College voor Toetsen en Examens op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet College voor toetsen en examens de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.

Voor de beoordeling zijn de volgende aspecten van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit VO van belang:

- 1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinerator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinerator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
- 2 De directeur doet de van de examinerator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de directeur van de school van de gecommiteerde toekomen. Deze stelt het ter hand aan de gecommiteerde.

- 3 De gecommiteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
De gecommiteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommiteerde.
- 4 De examinerator en de gecommiteerde stellen in onderling overleg het behaalde aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
- 5 Indien de examinerator en de gecommiteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommiteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinerator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke corrector aanwijzen. De beoordeling van deze derde corrector komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Toetsen en Examens van toepassing:

- 1 De examinerator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
- 2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinerator en door de gecommiteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het bij de toets behorende correctievoorschrift. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
- 3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
 - 3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
 - 3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
 - 3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
 - 3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
 - 3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
 - 3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

- 3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
- 3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
- 3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.
- 4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.
- 5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 7 Indien de examinerator of de gecommiteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Toetsen en Examens. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.
- 8 Scorepunten worden met inachtneming van het correctievoorschrift toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.
- 9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.
- NB1 Het College voor Toetsen en Examens heeft de correctievoorschriften bij regeling vastgesteld. Het correctievoorschrift is een zogeheten algemeen verbindend voorschrift en valt onder wet- en regelgeving die van overheidswege wordt verstrekt. De corrector mag dus niet afwijken van het correctievoorschrift.
- NB2 Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht.
Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten.
Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht.
Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

NB3 Als het College voor Toetsen en Examens vaststelt dat een centraal examen een onvolkomenheid bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift. Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk nadat de onvolkomenheid is vastgesteld via Examenblad.nl verstuurd aan de examensecretarissen.

Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In die gevallen vermeldt de aanvulling:

NB

Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.

Een onvolkomenheid kan ook op een tijdstip geconstateerd worden dat een aanvulling op het correctievoorschrift te laat zou komen.

In dat geval houdt het College voor Toetsen en Examens bij de vaststelling van de N-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen kunnen maximaal 73 scorepunten worden behaald.

Voor dit examen zijn de volgende vakspecifieke regels vastgesteld:

- 1 Vakinhoudelijke argumenten moeten afkomstig zijn uit gezaghebbende, wetenschappelijke publicaties.
- 2 Als gevraagd wordt naar het noemen van één van de negenenveertig 'kenmerkende aspecten', is een letterlijke weergave daarvan niet vereist. Er kan in de regel worden volstaan met een juiste omschrijving van het 'kenmerkend aspect' of van dat deel ervan dat relevant is voor de beantwoording van de vraag (er zijn kenmerkende aspecten die uit meerdere onderdelen bestaan).

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Door de tijd heen

1 **maximumscore 2**

De juiste volgorde is:

2, 1, 4, 6, 3, 5

Opmerking

Als door het weglaten van één foutief geplaatst nummer een verder foutloze reeks ontstaat, wordt 1 scorepunt toegekend.

Prehistorie en oudheid

2 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

Door het presentiegeld konden ook arme(re) burgers deelnemen aan de volksvergadering, waardoor een groter deel van de Atheense burgers aan (de controle op) het bestuur kon deelnemen.

Opmerking

Als in het antwoord alleen wordt ingegaan op het grotere aantal burgers dat deelneemt, wordt 1 scorepunt toegekend.

3 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- De mijlpalen tonen aan dat er in (uithoeken van) het Romeinse Rijk een (bewegwijzerd) wegennet bestaat in de derde eeuw 1
- De teksten op de mijlpalen laten zien dat de Cananefaten geromaniseerd zijn omdat de tekst in het Latijn is geschreven (wat niet de lokale taal is) / dat de Cananefaten bekend zijn met het bestuur van de Romeinen (en termen als proconsul gebruiken) 1

De middeleeuwen

4 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

- In West-Europa bestond vrijwel geen handel / was de geldeconomie verdwenen 1
- Doordat er in Utrecht (gouden) munten werden geslagen was er blijkbaar wel sprake van handel / was de agrarisch-stedelijke cultuur in de vroege middeleeuwen in Utrecht nog niet geheel verdwenen / was de samenleving rijker dan werd aangenomen 1

5 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

De beschrijving van de legeronderdelen/de ridders die vechten in de kleuren / onder het wapen van hun eigen lokale edelman / in de kleuren van de Franse koning (en niet in de nationale kleuren), laat zien dat er gevochten wordt voor de eigen (feodale) heer (en niet voor Frankrijk).

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Vroegmoderne tijd

6 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

De belangstelling van Herbenus voor (twee van de volgende):

- geografie past bij 'het begin van de Europese overzeese expansie'.
- vroeger wetenschappelijk werk past bij 'het veranderende mens- en wereldbeeld van de Renaissance en het begin van een nieuwe wetenschappelijke belangstelling'.
- een Griekse wetenschapper / een wetenschapper uit de klassieke oudheid past bij 'de hernieuwde oriëntatie op het erfgoed van de klassieke oudheid'.

per juiste combinatie van een juist kenmerkend aspect en een juist verband met het werk van Herbenus

1

7 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Willem van Oranje streefde naar een zo groot mogelijke aanhang voor de Opstand onder de bevolking van de Nederlanden
- Door het kiezen voor één partij zou hij de steun van één van beide partijen verliezen (door de tegenstelling tussen rooms-katholieken en protestanten)

1

1

8 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Uit het verslag van Morgan blijkt dat (naast de protestanten) ook de rooms-katholieken in Mechelen (die Alva steunen) te lijden hebben onder de inname van hun stad, waardoor de steun aan het Spaanse gezag afbrokkelt
- Omdat zowel rooms-katholieken als protestanten door het harde beleid van de Spanjaarden werden getroffen, zochten zij samenwerking in de Pacificatie van Gent tegen het Spaanse leger

2

2

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

9 maximumscore 3

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Walter Morgan geeft een eenzijdig beeld van de inname van Mechelen want hij (twee van de volgende): 2
 - gebruikt het scheldwoord 'papen' voor rooms-katholieken.
 - bewondert het volhouden van de protestanten in Mechelen.
 - benadrukt de onbetrouwbaarheid van Alva tegenover de katholieken in Mechelen.
 - benadrukt de onbetrouwbaarheid/het verraad van de rooms-katholieken in Mechelen.
- wat verklaard kan worden uit zijn achtergrond als huurling van Willem van Oranje / aanhanger van de Opstand / Engelsman/protestant 1

10 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

Filips II voerde sinds 1588 op meerdere fronten tegelijk oorlog, waardoor de verdediging van steden in het noorden en het oosten van de Nederlanden verzwakte.

of

Filips II legde voor de Armada beslag op het Spaanse leger, waardoor er minder soldaten beschikbaar waren voor de strijd in de Nederlanden.

11 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- De bron past bij 'het ontstaan van wereldwijde handelscontacten, handelskapitalisme en het begin van een wereldeconomie', want uit de bron blijkt dat de kooplieden zoeken naar andere routes (die de opkomst van de wereldhandel bevorderen), waardoor je hier kunt spreken van verandering (ten opzichte van de middeleeuwen) 2
- Deze bron past minder bij 'de wetenschappelijke revolutie', want de koopman kiest in zijn zoektocht naar andere routes geen wetenschappelijke aanpak maar redeneert vanuit de Bijbel / hanteert godsdienstige argumenten, waardoor je hier kunt spreken van continuïteit (met middeleeuwse opvattingen) 2

Opmerking

Afhankelijk van de redenering kan worden gekozen voor continuïteit of voor verandering bij beide onderdelen van de vraag.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

12 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

Met dit schilderij kan (twee van de volgende):

- 'de bijzondere plaats van de Republiek in staatkundig opzicht' in de zeventiende eeuw worden geïllustreerd, omdat er een burger (met zijn vrouw) wordt afgebeeld, terwijl in veel Europese landen dergelijke schilderijen alleen van de adel/de vorst worden gemaakt (die in de Republiek geen rol spelen).
- 'de bloei in economisch opzicht van de Republiek' in de zeventiende eeuw worden geïllustreerd, door de afbeelding van een koopman die rijk geworden is in de overzeese handel.
- 'de bloei in cultureel opzicht van de Republiek' in de zeventiende eeuw worden geïllustreerd, doordat dit schilderij laat zien dat de schilderkunst op een hoog niveau staat / dat een schilderij belangrijk gevonden wordt.

per juiste uitwerking van een onderdeel van het kenmerkend aspect 'de bijzondere plaats in staatkundig opzicht en de bloei in economisch en cultureel opzicht van de Nederlandse Republiek'

2

13 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

Deze uitspraak past bij de idealen van de democratisch-revolutionairen, want Voltaire levert met zijn uitspraak kritiek op de ongelijkheid door geboorte / op de standenmaatschappij. De democratisch-revolutionairen wilden de standenmaatschappij omverwerpen / wilden meer gelijkheid brengen onder de burgers.

Moderne tijd

14 maximumscore 4

Een juist antwoord bevat twee van de volgende combinaties, bijvoorbeeld:

- De oprichting van een woningbouwvereniging had als doel de leefomstandigheden van arbeiders te verbeteren (1), dit illustreert de 'discussies over de sociale kwestie', omdat het daarbij ging om de slechte leefomstandigheden van de armen.
- De bijeenkomst voor algemeen kiesrecht (2) illustreert de 'voortschrijdende democratisering', omdat algemeen kiesrecht de democratisering dichterbij zou brengen.
- De toespraak bij de Internationale Arbeiders Associatie (3) illustreert 'de opkomst van emancipatiebewegingen/het socialisme' omdat de arbeiders zich (internationaal) gaan organiseren in politieke organisaties.
- Het ontslag bij Van Gelder (4) illustreert de 'discussies over de sociale kwestie' omdat Ris vanwege zijn politieke activiteiten wordt ontslagen / illustreert de emancipatie van de arbeiders / de opkomst van het socialisme omdat Ris opkomt voor de belangen van arbeiders.
- De spreuk op het grafmonument (5) illustreert 'de opkomst van emancipatiebewegingen/het socialisme' omdat de strijd voor zijn socialistische idealen voortgezet moet worden.

per juiste combinatie van kenmerkend aspect en toelichting

2

Opmerking

Als hetzelfde kenmerkend aspect tweemaal wordt gebruikt, wordt slechts één van beide beoordeeld.

15 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- De aanleg van deze spoorweg kwam voort uit het modern imperialisme omdat het verkrijgen van grondstoffen/afzetmarkten voor de industrie van het moederland daarbij centraal stond 1
- en met deze spoorweg konden grondstoffen/delfstoffen uit Nederlands-Indië / industrieproducten naar het binnenland van Java worden vervoerd 1
- De aanleg van deze spoorweg maakte het modern imperialisme op Java mogelijk omdat hiervoor controle over het binnenland / over de plaatselijke bevolking nodig was 1
- en de spoorweg maakte die grotere militaire aanwezigheid / bestuurlijke controle mogelijk 1

Vraag	Antwoord	Scores
16	<p>maximumscore 2</p> <p>De juiste volgorde is: 6, 5, 1, 4, 2, 3</p> <p><i>Opmerking</i> <i>Als door het weglaten van één foutief geplaatst nummer een verder foutloze reeks ontstaat, wordt 1 scorepunt toegekend.</i></p>	
17	<p>maximumscore 3</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Met het afbeelden van Karl Liebknecht die de tak afzaagt waarop hij zelf zit / die zichzelf ten val brengt / het onderschrift dat ook het volk de kans moet krijgen om stommiteiten te begaan 1 • geeft Karl Arnold hier de mening weer dat de Spartakusopstand zal mislukken / dat de Spartakusopstand een vergissing is / zich tegen de arbeiders zal keren 1 • wat aansluit bij de opvatting van links-liberalen dat veranderingen door een democratisch gekozen parlement tot stand moeten komen (en niet door een gewelddadige revolutie) 1 	
18	<p>maximumscore 4</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <p>bij bron 7:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De leiders van de Republiek van Weimar krijgen de schuld van de 'vernedering' van het Verdrag van Versailles 1 • wat in de foto zichtbaar wordt in de slechte levensomstandigheden van de veteraan (die zijn leven waagde voor het vaderland maar eindigt als straatmuzikant) 1 <p>bij bron 8:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De leiders van de Republiek van Weimar hebben de (ellende van de) economische crisis van de jaren 1930 niet kunnen voorkomen 1 • wat in de foto zichtbaar wordt in de opheffingsuitverkoop (waardoor radicalere partijen, KPD/NSDAP, meer aanhang krijgen) 1 	

Vraag	Antwoord	Scores
19	<p>maximumscore 4</p> <p>Uit het antwoord moet blijken dat de informatie uit de bron:</p> <ul style="list-style-type: none"> • niet betrouwbaar genoeg is om te bepalen wie de brand heeft gesticht, omdat uit de manier waarop Elisabeth schrijft over de communisten / over de arrestatie van de hoofdredacteur van <i>Vorwärts</i> / over de buitenlandse pers blijkt, dat zij de visie van de nazi's overneemt / dat zij informatie over de gebeurtenissen alleen uit tweede hand heeft / dat zij het belang van de nazi's bij de brand ontkent • wel betrouwbaar is voor de vraag over het politieke klimaat in Duitsland na de brand, door de beschrijving van het optreden tegen de communisten/socialisten / de weergave van de (succesvolle) nazipropaganda over de Rijksdagbrand waarmee duidelijk wordt hoe de nazi's de Rijksdagbrand gebruiken om de bevolking op te zetten tegen de communisten / op te zetten tegen de buitenlandse kritiek 	<p>2</p> <p>2</p>
20	<p>maximumscore 2</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uit de beschrijving in de brief van de arrestatie van de hoofdredacteur van <i>Vorwärts</i> • blijkt dat er in 1933 geen ruimte meer is voor afwijkende meningen in Duitsland (wat kenmerkend is voor een totalitaire staat) 	<p>1</p> <p>1</p>
21	<p>maximumscore 3</p> <p>De juiste combinaties zijn: A - 3, B - 5, C - 1, D - 4</p> <p>indien vier combinaties juist</p> <p>indien drie combinaties juist</p> <p>indien twee combinaties juist</p> <p>indien minder dan twee combinaties juist</p>	<p>3</p> <p>2</p> <p>1</p> <p>0</p>
22	<p>maximumscore 2</p> <p>Kern van een juist antwoord is:</p> <p>bij 1:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het afwerpen van de atoombom zal Japan tot overgave dwingen waarmee de Tweede Wereldoorlog zal zijn beëindigd <p>bij 2:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De opmerking van Truman dat het goed is dat Stalin de atoombom niet heeft uitgevonden, laat zien dat er al een kloof/wantrouwen is ontstaan tussen de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie, een begin van de Koude Oorlog 	<p>1</p> <p>1</p>

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

23 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

- Het doel van Dubček op dat moment is het voorkomen dat de Sovjet-Unie (net als in 1956 in Hongarije) met geweld een einde maakt aan de hervormingen in zijn land 1
- met als argument dat in Tsjecho-Slowakije (in tegenstelling tot Hongarije) de bevolking niet in opstand is gekomen tegen de Communistische Partij 1

24 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- In juni 1968 kon de Praagse Lente nog gezien worden als een keerpunt in de Koude Oorlog, omdat het Tsjecho-Slowaakse communisme met een menselijk gezicht / de hervorming in Tsjecho-Slowakije een alternatief leek voor het communisme in de Sovjet-Unie, waarmee de verdeling van de wereld in twee ideologische blokken doorbroken werd 2
- Doordat de Praagse Lente met geweld werd beëindigd door de Sovjet-Unie (en enkele van haar bondgenoten), werd het westerse vijandbeeld van de Sovjet-Unie als grootmacht die Oost-Europa binnen haar invloedssfeer wilde houden / als gevaar voor de wereldvrede / als brute onderdrukker, bevestigd 2

25 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is dat in de prent de vredesbeweging eenzijdigheid wordt verweten, omdat er niet geprotesteerd wordt tegen de kernwapens van de Sovjet-Unie / omdat er alleen geprotesteerd wordt tegen de kernwapens van de Verenigde Staten (wat blijkt uit de eenzijdigheid van de bril met links een zwart glas / alleen een Amerikaanse raket).

26 maximumscore 4

In een juist antwoord worden twee gebeurtenissen op een juiste manier verbonden aan een kenmerkend aspect uit de tweede helft van de twintigste eeuw, bijvoorbeeld:

- De band verandert de naam in *U2* (2), wat verwijst naar een gebeurtenis uit 'de Koude Oorlog' 2
- *U2* maakte een kritisch album (*Zooropa*) over de rol van een verenigd Europa (4), wat past bij 'de eenwording van Europa' 2

Opmerking

Alleen voor een juiste combinatie van een gegeven en een daarbij passend kenmerkend aspect worden 2 scorepunten toegekend.

5 Inzenden scores

Verwerk de scores van de alfabetisch eerste vijf kandidaten per examinator in het programma WOLF.

Zend de gegevens uiterlijk op 26 mei naar Cito.

De normering in het tweede tijdvak wordt mede gebaseerd op door kandidaten behaalde scores. Als het tweede tijdvak op uw school wordt afgenomen, zend dan ook van uw tweede-tijdvak-kandidaten de deelscores in met behulp van het programma WOLF.

6 Bronvermeldingen

- bron 1 <http://www.haagsetijden.nl/entry/111/mijlpalen>
- bron 2 Joan Evans, *Leven in de middeleeuwen*, Zeist 1964, pag. 94-95
- bron 3 Duncan Caldecott-Baird, *Huurling in de Lage Landen*, Een episode uit de Tachtigjarige Oorlog, Bussum 1977, pag. 90-91
- bron 4 ontleend aan: <http://resolver.sub.uni-goettingen.de/purl?PPN341516627>
- bron 5 www.Rijksmuseum.nl
- bron 6 Karl Arnold, *Drunter, drüber, mittenmang*, Karikaturen aus dem Simplicissimus, München 1974, pag. 25
- bron 7 Enno Kaufhold, *Berlin as a Cosmopolitan City*, Photographs by Willy Römer 1919-1933, Berlijn 2013, pag. 67
- bron 8 Enno Kaufhold, *Berlin as a Cosmopolitan City*, Photographs by Willy Römer 1919-1933, Berlijn 2013, pag. 166
- bron 9 H. Kalshoven-Brester, *Ik denk zoveel aan jullie*, Een briefwisseling tussen Nederland en Duitsland 1920-1940, Amsterdam 1998, pag. 128
- bron 10 ontleend aan: <http://www.dannen.com/decision/hst-jl25.html>
- bron 11 ontleend aan: G. Bischof e.a. ed., *The Prague Spring and the Warsaw Pact Invasion of Czechoslovakia in 1968*, Lanham en andere plaatsen 2010, pag. 42
- bron 12 Frits Behrendt, *Op naar het jaar 2000*, Amsterdam 1982 (zonder paginanummering)

geschiedenis havo

Centraal examen havo

Tijdvak 1

Correctievoorschrift

Aan de secretarissen van het eindexamen van de scholen voor havo

Bij het centraal examen geschiedenis havo:

Op **pagina 8**, bij **vraag 12** moet de zin
per juiste uitwerking van een onderdeel van het kenmerkend aspect 'de
bijzondere plaats in staatkundig opzicht en de bloei in economisch en
cultureel opzicht van de Nederlandse Republiek' 2

vervangen worden door:

per juiste uitwerking van een kant van de bijzondere positie
van de Nederlandse Republiek 2

Ik verzoek u dit bericht door te geven aan de correctoren geschiedenis havo.

Het College voor Toetsen en Examens,
Namens deze, de voorzitter,

drs. P.J.J. Hendrikse